

GREEK OBJECTS FROM THE MUSEU NACIONAL DE ARQUEOLOGIA (LISBOA)

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ (ΛΙΣΑΒΟΝΑ)

Rui Morais

 (Universidade do Porto/FLUP/UI&D-CECH)

THE MUSEU NACIONAL DE ARQUEOLOGIA (MNA) is a centenary institution founded by Royal Decree 20 of December 1893, as proposed by José Leite de Vasconcelos. Located in a beautiful setting in the city of Lisbon and occupying part of the Jerónimos Monastery, it is a genuine pole of attraction for visitors, whether Portuguese or foreign. It is a benchmark institution for Portuguese archaeology, maintaining regular correspondence with museums, universities and research centres all over the world. It safeguards a rich, varied archaeological legacy consisting of material from public and private collections as well as objects found in the excavations carried out in the country. In addition to offering temporary exhibitions, seminars, conferences and courses on specialisation, taking care of the conservation and restoration of archaeological assets, as well as having an educational and cultural exten-

Το Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας είναι εκατονταετής θεσμός που ιδρύθηκε με Βασιλικό Διάταγμα στις 20 Δεκεμβρίου 1893, μετά από πρόταση του Ζοζέ Λέιτε ντε Βασκονσέλος. Βρίσκεται σε προνομιακό σημείο της Λισαβόνας και κατέχει μέρος της Μονής των Ιερωνύμων. Είναι πραγματικά πόλος έλξης, τόσο πορτογάλων, όσο και ξένων επισκεπτών. Αποτελεί σημείο αναφοράς της πορτογαλικής αρχαιολογίας και διατηρεί τακτική επικοινωνία με μουσεία, πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα σε όλον τον κόσμο. Έχει υπό την ευθύνη του πλούσιο και ποικίλο αρχαιολογικό κληροδότημα, που περιλαμβάνει τόσο υλικά που προέρχονται από δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές, αλλά και αντικείμενα που βρέθηκαν σε ανασκαφές που έγιναν στην χώρα. Εκτός από τις πρόσκαιρες εκθέσεις, σεμινάρια, διαλέξεις και μαθήματα εξειδίκευσης για την φύλαξη και συντήρηση αρχαιολογικών αγαθών, για τη διάθεση εκπαιδευτικών υπηρεσιών, πολιτιστικών εκδηλώσεων και εξειδι-

sion service and a specialist library, the Museum regularly brings out various publications, including the magazine *O Arqueólogo Português*, founded in 1895, which is the most important one of its kind in Portugal, and it has an exchange network with more than 300 institutions from all over the world.

The reception of Greek objects into the Museum dates back to at least the beginning of the 20th century. In volume X of the *O Arqueólogo Português*, published in 1905, Leite de Vasconcelos wrote about the Greek objects from the south of Portugal that had been acquired for the Museum: “Collection of a hundred and something Roman, Greek and Visigoth objects from the South.” Later on, in the same volume, in a short note in French, “Notice sommaire sur le Musée Ethnologique Portugais, Lisbonne”, he wrote that “La section archéologique étrangère se compose de quelques objets romains, grecs, et préhistoriques d’Espagne, France, Suisse, Belgique,

κευμένης βιβλιοθήκης, το Μουσείο εκδίδει τακτικά διάφορα έντυπα, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζει το περιοδικό *O Arqueólogo Português* (Ο πορτογάλος αρχαιολόγος), που ιδρύθηκε το 1895 και είναι το σημαντικότερο του είδους στην Πορτογαλία και διαθέτει ένα δίκτυο ανταλλαγών με πάνω από 300 θεσμούς σε όλον τον κόσμο.

Η ένταξη ελληνικών αντικειμένων στο μουσείο αρχίζει τουλάχιστον στις αρχές του 20^{ου} αι. Στον 10^ο τόμο του περιοδικού *O Arqueólogo Português*, που εκδόθηκε το 1905, ο Λέιτε ντε Βασκονσέλος ανακοινώνει ότι το Μουσείο απέκτησε ελληνικά ευρήματα από τον νότο της Πορτογαλίας: «Συλλογή πάνω από εκατό ελληνικών, ρωμαϊκών και βησιγοθικών αντικειμένων από τον Νότο.» Πιο κάτω, στον ίδιο τόμο σε ένα σύντομο σημείωμα στα γαλλικά: “Notice sommaire sur le Musée Ethnologique Portugais, Lisbonne”, λέει: “La section archéologique étrangère se compose de quelques objets romains, grecs, et préhistoriques d’Espagne, France, Suisse, Belgique, Autriche, Italie, Grèce, Asie, Égypte et Amérique: une épée courte italienne, en bronze, des vases grecs, une collection de fibules d’Halstatt, de la Tène et romaines, un vase romain d’Emerita avec une inscription, une fibule espagnole, quelques objets

Fig. 12.1.- One-handed vase. Late Mycenaean, 13th century BC (MNA, Greek-Italian Collection). — Αγγείο με μία λαβή. Υστερομυκηναϊκό, 8^{ος} αι. π.Χ. (Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας, Ελληνοϊταλική συλλογή).

Autriche, Italie, Grèce, Asie, Égypte et Amérique: une épée courte italienne, en bronze, des vases grecs, une collection de fibules d'Halstatt, de la Tène et romaines, un vase romain d'Emerita avec une inscription, une fibule espagnole, quelques objets préhistoriques de Négadah, une inscription cunéiforme, plusieurs haches de pierre taillée (de France), des haches de pierre à manche en corne de cerf, provenant des

préhistoriques de Négadah, une inscription cunéiforme, plusieurs haches de pierre taillée (de France), des haches de pierre à manche en corne de cerf, provenant des stations lacustres de la Suisse". Στον επόμενο τόμο, που εκδόθηκε το 1906, αναφέρεται και πάλι σε αυτά τα ευρήματα, με τον εξής τρόπο: «Εντάχθηκε επίσης στο Μουσείο μια συλλογή με πάνω από 400 αρχαιολογικά αντικείμενα που απέκτησα στην Ελλάδα, την Ιταλία, την Ελβετία, την Γαλλία και την Ισπανία. Θ' αναφερθώ ειδικά σ' αυτά σε άλλη δημοσίευσή».

Fig. 12.2.- Attic white-ground lekythos by the Sabouroff Painter, circa 455-430 BC (MNA, Greek-Italian Collection). — Αττική κεραμική λήκυθος λευκού βάθους του Ζωγράφου του Σαμπούρωφ, περί το 455-430 π.Χ. (Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας, Ελληνοϊταλική συλλογή).

Στο έργο του Η ιστορία του Πορτογαλικού Εθνολογικού Μουσείου (1893-1914), που εκδόθηκε το 1915, ο Λέιτε

stations lacustres de la Suisse”. In the following volume, published in 1906, he refers to these acquisitions again in the following way: “the Museum also received a collection of more than four hundred archaeological items that I acquired in Greece, Italy, Switzerland, France and Spain, which will be given a special mention in another issue.”

In his book *História do Museu Etnológico Português* (1893-1914), published in 1915, Leite de Vasconcelos referred to a Greek vase he acquired in 1913 in the city of Rome and “painted pottery fragments, from the ruins of Mycenae and Argos; small vases from the 5th and 6th centuries BC.” Seven of these pieces, included in the so-called “Greek-Italian Collection” were written about in the exhibition catalogue *Vasos Gregos em Portugal. Aquém das Colunas de Hércules*, published in 2007. Of these, we would particularly mention a vase with one handle from the late Mycenaean period and a white-ground lekythos, both already included by Professor Rocha-Pereira in her book *Greek Vases in Portugal*, published in 1962. The second vase, dating between 455 and 430 BC, represents a man in front of a stele in a meditative attitude, as if he wished to portray an act of pity, a religious duty for a family member or friend. Despite the affinity to the Timokrates Painter (fragment no. 16833 of the Beazley Archive), its formal characteristics and its design are closer to those of the Sabouroff Painter, one of the most significant painters of white-ground lekythoi. In the same publication in

ντε Βασκονσέλος αναφέρει ένα ελληνικό αγγείο που απέκτησε το 1913 στη Ρώμη, και ζωγραφισμένα κεραμικά θραύσματα από τα ερείπια των Μυκηνών και του Άργους.

Επτά από αυτά τα κομμάτια, που συμπεριλαμβάνονται στην λεγόμενη «ελληνο-ιταλική συλλογή», έγιναν γνωστά στον κατάλογο της έκθεσης *Ελληνικά αγγεία στην Πορτογαλία, Πέρα από τις Ηράκλειες στήλες*, που εκδόθηκε το 2007. Μεταξύ αυτών των επτά αντικειμένων, ξεχωρίζουμε ένα αγγείο με μια λαβή της ύστερης μυκηναϊκής περιόδου και μία λήκυθο λευκού βάθους. Και τα δύο έχουν συμπεριληφθεί στο βιβλίο της καθηγήτριας Ρότσα-Περέιρα *Ελληνικά Αγγεία στην Πορτογαλία*, που εκδόθηκε το 1962. Αυτό το τελευταίο αγγείο, που χρονολογείται μεταξύ 455 και 430 π. Χ., απεικονίζει έναν σκεπτικό άντρα μπροστά σε μια πλάκα, σαν να ήθελε να αποθανάτισει μια πράξη ελέους, ένα θρησκευτικό καθήκον σχετικά με κάποιον συγγενή ή φίλο. Παρά τις συγγένειες με τον Ζωγράφο του Τιμοκράτη (θραύσμα αρ. 16833 του Αρχείου Μπήζλει) τα μορφολογικά του χαρακτηριστικά και το σχέδιό του πλησιάζουν περισσότερο στον Ζωγράφο του Σαμπούρφ, έναν από τους σημαντικότερους ζωγράφους ληκύθων λευκού βάθους. Στην ίδια έκδοση του 1915, ο Λέιτε ντε Βασκονσέλος αναφέρει ένα μικρό θραύσμα που βρέθηκε στο Κάστρο του Τσιμπάνες, στα περίχωρα του Σετούμπαλ, στο οποίο θα προστεθούν κι άλλα ευρήματα ανασκαφών στην σημερινή πορτογαλική επικράτεια. Θα ενταχθούν κι αυτά στο Μουσείο, με ειδική αναφορά στα υλικά που βρέθηκαν στη νεκρόπολη της Παναγίας των Μαρτύρων στο Αλκάσερ ντο Σαλ. Σ’ αυτά θα αναφερθούμε αργότερα.

1915, Leite de Vasconcelos mentioned a small fragment found in the Castro de Chibanes, near Setúbal, to which

Fig. 12.3.- Attic "Siana" cup by the Griffin-Bird Painter, circa 560-550 BC (MNA, Luís Bramão Collection). — Αττικό κύπελλο «τύπου Σιάνα» του Ζωγράφου του Γρύπα-Γύπα, περί το 560-550 π.Χ. (Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας, συλλογή Λουίς Μπαρμάο).

Πέραν των ελληνικών κεραμικών που βρέθηκαν σε πορτογαλικό έδαφος, το Μουσείο έχει και μια πολύτιμη κληρονομιά ελληνικής τέχνης που προέρχεται από συλλέκτες. Στον κατάλογο της έκθεσης *Ιδιωτική απόλαυση σε δημόσια θέα*, που εξέδωσε το Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας το 1995, ανακοινώθηκαν προς

other findings from the excavations of current Portuguese territory would be added and which would be received by the Museum, particularly mentioning the materials found in the necropolis of Our Lady of the Martyrs, in Alcácer do Sal, which we will talk about later.

In addition to the Greek pottery found in national territory, the Museum also has a valuable heritage of Greek art that comes from collectors. In the catalogue of the *Um gosto privado. Um olhar público* exhibition, published by the Museu Nacional de Arqueologia in 1995, and to pay homage to three of the greatest figures in 20th-century Portuguese collecting, Luís Pereira Bramão, António Júdice Bustorff Silva and Francisco Theotónio de Barros e Sá, three archaeological sets were written about, the first and the last of them including different Greek objects, in particular pottery.

The Luís Pereira Bramão Collection includes nine Greek vases, an oinochoe and a proto-Corinthian cup, a Siana Attic cup, a red-figure oinochoe from Apulia, a miniature red-figure oinochoe made by the Italiotes, an Etruscan skyphos and three Etruscan-Italian cups. The Siana Attic cup is particularly worthy of a mention, attributed by Pierre Rouillard in the above-mentioned catalogue, to the Griffin-Bird Painter, as well as the red-figure oinochoe from Apulia. The Attic cup, inspired by Corinthian models of *comastai* (participants in a *comos* or choir) which included representations of grotesque dancers, with

τιμήν των τριών μεγάλων Πορτογάλων συλλεκτών του 20^{ου} αι. Λουίς Περέρα Μπραμάο, Αντόνιο Τζούντισε Μπούστορφ Σίλβα και Φρανσίσκο Θεοδόνιο ντε Μπάρος ε Σα, τρεις ομάδες αρχαιοτήτων, συμπεριλαμβανομένων του πρώτου και του τελευταίου από τα ελληνικά αντικείμενα, ειδικότερα τα κεραμικά.

Η συλλογή του Λουίς Περέρα Μπραμάο περιλαμβάνει εννέα ελληνικά αγγεία, μια οινοχόη και ένα κύπελο πρωτοκορινθιακά και τα δυο, ένα αττικό κύπελο «τύπου Σιάνα», μια ερυθρόμορφη οινοχόη από την Απουλία, ιταλιωτικής κατασκευής, έναν ετρουσκικό σκύφο και τρία

Fig. 12.4.- Attic red-figure trilobate oinochoe attributed to the Lecce Painter, first quarter of the 4th century BC (MNA, Luís Bramão Collection). — Αττική κεραμική ερυθρόμορφη τρίλοβη οινοχόη που αποδίδεται στον Ζωγράφο της Λέτσε, πρώτο τέταρτο του 4^{ου} αι. π.Χ. (Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας, Συλλογή του Λουίς Μπραμάο).

huge rounded buttocks and, above all, an enormous stomach, commonly associated to the mythological and religious world, were replaced here by a more humanised version, with young women and ephedoi, illustrating the world of the mortals. The tri-lobed red-figure oinochoe is decorated with a representation of two satyrs and one maenad, attributed to the workshop of the Lecce Painter. While recognising the close affinities it has with the Dijon Painter, as Pierre Rouillard points out, there is much more evidence that it is related to the Lecce Painter, par-

Fig. 12.5.- Cycladic oinochoe belonging to the Middle Bronze Age (MNA, Ana Hatherly Collection). — Κυκλαδική Οinoχόη από την Μέση Εποχή του Ορειχάλκου (Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας, Συλλογή της Άνα Χάρτλεϋ).

ετρουσκοϊταλικά κύπελλα. Απ' αυτά ξεχωρίζουν το αττικό κύπελλο «τύπου Σι-άνα», το οποίο ο Πιέρ Ρουιγιάρ αποδίδει (στον προαναφερθέντα κατάλογο) στον Ζωγράφο του Γρύπα-Γύπα και η ερυθρόμορφη οinoχόη από την Απουλία. Το αττικό κύπελλο είναι εμπνευσμένο από το κορινθιακά πρότυπα των κωμαστών (οι συμμετέχοντες στον κόμο, τον χορό) και περιείχαν παραστάσεις άγαρμπων χορευτών, με μεγάλες στρογγυλεμένες περιφέρειες και, κυρίως, τεράστια κοιλιά. Συνήθως θεωρούσαν πως σχετίζονταν με τον μυθολογικό και θρησκευτικό κόσμο. Εδώ εμφανίζονται πιο εξανθρωπισμένοι, με κοπέλες και εφήβους, ν' αναπαριστούν τον κόσμο των θνητών. Η τρίλοβη ερυθρόμορφη οinoχόη είναι διακοσμημένη με μια αναπαράσταση δυο σατύρων και μιας μαινάδας, που αποδίδεται στο εργαστήριο του Ζωγράφου της Λέτσε (Λουπία). Αναγνωρίζοντας τις δυνατές συγγένειες με τον Ζωγράφο της Ντιζόν, όπως σωστά επεσήμανε ο Π. Ρουίλλαρδ, είναι πολύ πιο προφανείς οι συγγένειες με τον Ζωγράφο της Λέτσε, ειδικά με τις ύστερες παραγωγές του. Σ' αυτή την περίπτωση, οι μορφές δεν είναι τόσο λυγρές και τα κεφάλια είναι κάπως μεγάλα σε σχέση με το σώμα, οι μύες ίσα που είναι ζωγραφισμένοι και τα μάτια αναπαρίστανται με πολύ καμπύλες γραμμές. Επί πλέον, πρέπει να επισημάνουμε τις άπειρες πτυχώσεις του μακριού χιτώνα της μαινάδας, ειδικά γύρω από το στήθος.

Η συλλογή του Φρανσίσκο Θεοδόνη ντε Μπάρρος ε Σα συμπεριελήφθη στον εν λόγω κατάλογο του Εθνικού Μουσείου Αρχαιολογίας στην «ελληνική και κυπριακή ομάδα». Σ' αυτή την αρκετά εκλεκτική συλλογή, υπάρχουν επτά αττικά κομμάτια (δυο μελανόμορφοι κυ-

ticularly his later productions. In this case, what are worthy of a mention are the figures that are not as slim as usual, the heads that are proportionally large in comparison with the body, the thick thighs and the barely drawn musculature, as well as the eyes portrayed with very curved lines. We would also point out the numerous folds in the long chiton of the maenad, particularly around the bust.

Fig. 12.6.- Pseudo-panathenaic amphora, dated between 550 and 475 BC, attributed to the Leagros Group (MNA, Greek-Italian Collection). — Ψευδοπαναθηναϊκός μφορέας που χρονολογείται μεταξύ 550 και 475 π.Χ. και αποδίδεται στην ομάδα του Λεάγρου (Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας, Ελληνοϊταλική συλλογή).

λινδρικοί αρυβαλλιστικοί λήκυθοι, δυο ερυθρόμορφοι αρυβαλλιστικοί λήκυθοι, ένα μικρό κύπελλο και δύο λυχνάρια), δύο κυπριακές οινοχόες και τρία μικρά ετρουσκοϊταλικά αγγεία. Σ' αυτή τη συλλογή ανήκουν επίσης δυο λυχνάρια κι ένα αγγείο μπιμπερό αττικής κατασκευής, καθώς δύο ακόμη αγγεία μπιμπερό κυπριακής κατασκευής.

Στην πλούσια κληρονομιά του Μουσείου, πάντως, εντάχθηκαν κι άλλες δωρεές, όπως μερικά ελληνικά αγγεία από την Άνα Χάθερλυ, μεταξύ των οποίων μια κυκλαδική οινοχόη που χρονολογείται από την Μέση Εποχή του Ορείχαλκου. Σ' αυτές τις δωρεές πρέπει να προσθέσουμε κι ένα θεσπέσιο αττικό αγγείο που απέκτησε το Μουσείο: Ένας

The Francisco Theotónio de Barros e Sá Collection was included in the MNA's previously mentioned catalogue in the "Greek and Cypriot set". In this collection, which is fairly eclectic, there are seven Attic pieces (two cylindrical black-figure lekythoi, two red-figure aryballos lekythoi, a small cup and two lamps), two Cypriot oinochoe and three small Etruscan-Italian vases. Two Attic produced lamps and one baby-drinking vase and two further Cypriot drinking vases also belong to this collection.

Nevertheless, other donations were included in the Museum's rich heritage, such as some Greek vases donated by Ana Hatherly, which include a Cycladic oinochoe dated from the Middle Bronze Age. These donations include a magnificent Attic vase acquired by the Museum itself: a pseudo-panathenaic amphora, dated between 550 and 475 BC, which we consider to be attributable to the Leagros Group. This specimen, a unique one of its genre in the country, had been part of a collection of eighteen Greek vases which came from the excavations in Pompeii or Herculaneum that got into Portugal in 1834 via Pedro de Sousa Holstein, the future first Duke of Palmela. As is usual, on this type of amphora, the obverse shows the statue worshipping the goddess Athena Promachos who, in this case, walks towards the left, between two Doric columns. The reverse is decorated with a hand-to-hand fight between two athletes, flanked on the left by a *paidotribes* (trainer) or judge, and to the right by a naked man, possi-

ψευδοπαναθηναϊκός αμφορέας, που χρονολογείται μεταξύ 550 και 475 π.Χ., ο οποίος, κατά την κρίση μας αποδίδεται στην Ομάδα του Λεάγρου. Αυτό το κομμάτι είναι μοναδικό του είδους του στη χώρα και αποτελείσε μέρος μιας συλλογής δεκαοκτώ ελληνικών αγγείων από τις ανασκαφές της Πομπηίας και του *Herculaneum* (Ερκολάνο), που εισήγαγε στην Πορτογαλία το 1934 ο Πέντρο ντε Σοόουζα Χόλστáιν, μέλλον πρώτος δούκας της Παλμέλα. Ως συνήθως, σε τέτοιου είδους αμφορείς απεικονίζεται στην πίσω πλευρά το λατρευτικό άγαλ-

Fig. 12.7.- Attic red-figure pelike attributed to the Thyrsus Painter, circa 375-350 BC from Alcácer do Sal (MNA, António Faria Gentil Collection.). — Κεραμική ερυθρόμορφη ελίκη που αποδίδεται στον Ζωγράφο των Θύρσων, ανάμεσα σε 375 και 350 π.Χ. προέρχεται από το Αλκάσερ ντο Σαλ (Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας, Συλλογή Αντόνιο Φάρια Τζεντίλ).

bly another athlete or someone helping the other character.

As already mentioned, many of the specimens of Greek vases found on Portuguese territory have been deposited in the MNA. Those from the necropolis of Our Lady of the Martyrs,

μα της Αθηνάς Προμάχου, που σε τούτη την περίπτωση προχωρά στα δεξιά ανάμεσα σε δυο δωρικές κολώνες. Η ανάποδη είναι διακοσμημένη μ' έναν αγώνα πάλης σώμα με σώμα ανάμεσα σε δυο αθλητές, που περιστοιχίζονται από δύο παιδοτρίβες ή κριτές και στα δεξιά από έναν γυμνό άντρα, πιθανώς αθλητή ή βοηθό των άλλων δύο.

Fig. 12.8.- Attic red-figure bell krater attributed to the Group of Vienna 1025, circa 400-375 BC from Alcácer do Sal (MNA, António Faria Gentil Collection.). — Αττικός κεραμικός ερυθρόμορφος κωδωνοειδής κρατήρας που αποδίδεται στον Ομάδα της Βιέννης, μεταξύ 400 και 375 π.Χ. προέρχεται από το Αλκάσερ ντο Σαλ (Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας, Συλλογή Αντόνιο Φάρια Τζεντίλ).

Όπως έχουμε ήδη πει, πολλά από τα ελληνικά αγγεία που έχουν βρεθεί στην πορτογαλική επικράτεια, έχουν ήδη ενταχθεί στο Εθνικό Μουσείο Αρχαιολογίας. Από αυτό το αξιόλογο σύνολο,

in Alcácer do Sal, are particularly relevant in this considerable ensemble. These include a pelike and an Attic red-figure bell krater. The pelike, attributed to the Thyrsus Painter and dated between 375 and 350 BC, represents a musical scene in the Dionysian area on its main face. The young man with the himation, shown on the right, rests his food on the table or bench and seems to be speaking to a woman sitting on a cushion who is playing a hand drum or tympanum with her head turned towards her interlocutor. On the right, observing the couple, there is a young man standing dressed in a himation with a thyrsus in his right hand. On the other side, there are two young men facing each other, talking and wearing long himatia tightened by means of a black draped sash. The bell krater, attributed by Jean-Louis Durand to the Group of Vienna 1025 and dated between 400 and 375 BC, seems to illustrate a purification ritual, a ceremony that was held to bring the gods closer to the offerers. On the main side of the scene, the gestures of the five characters seem to be concentrated towards an altar (*bomos*). The god Apollo, at the sacrifice, is represented not in the form of a statue but as an anthropomorphic figure, totally integrated into the ceremony, as if to guarantee the approval of the sacrifice. The pieces of meat, on skewers, are placed on the altar and roasted to pay homage to the god. As was habitual in this kind of ceremony, the mortals who participated in it also enjoyed this meat that was consumed later at

ξεχωρίζουν ιδιαίτερα αυτά που προέρχονται από τη νεκρόπολη της Παναγίας των Μαρτύρων, στο Αλκάσερ ντο Σαλ. Ανάμεσά τους υπάρχει μια πελίκη κι ένας κεραμικός κωδωνοειδής ερυθρόμορφος κρατήρας. Η πελίκη αποδίδεται στον Ζωγράφο των Θύρσων και χρονολογείται μεταξύ 375 και 350 π.Χ. Στην μπροστινή όψη αναπαριστά μια μουσική διονυσιακή σκηνή. Ο νεαρός, στα δεξιά, με το ιμάτιο στηρίζει το πόδι του σ' ένα τραπέζι ή παγκάκι και συζητάει με μια γυναίκα που κάθεται σ' ένα μαξιλάρι και παίζει τύμπανο, ενώ έχει το κεφάλι γυρισμένο προς τον συνομιλητή της. Από τα δεξιά, παρατηρεί το προηγούμενο ζευγάρι μια νεαρή όρθια, με ιμάτιο κι ένα θύρσο στο δεξί χέρι. Στην άλλη πλευρά υπάρχουν δυο νέοι, ο ένας απέναντι από τον άλλο, οι οποίοι φορούν μακριά ιμάτια δεμένα με μαύρη ζώνη. Ο κωδωνοειδής κρατήρας, που ο Ζαν Λουί Ντυράν αποδίδει στην Ομάδα της Βιέννης 1025, χρονολογείται μεταξύ 400 και 375 π.Χ. και φαίνεται ότι απεικονίζει μια τελετή εξαγνισμού, που προσέφεραν οι πολίτες στους θεούς της προτίμησής τους. Στην κύρια πλευρά της σκηνής, οι κινήσεις των πέντε χαρακτήρων, κατευθύνονται προς το μέρος ενός βωμού. Ο θεός Απόλλωνας, ο οποίος είναι παρών στη θυσία, απεικονίζεται όχι υπό τη μορφή αγάλματος, αλλά σαν ανθρωπόμορφη φιγούρα, πλήρως ενταγμένος στην τελετή, λες και εγγυάται την έγκριση της θυσίας. Τα κομμάτια σάρκας είναι τοποθετημένα σαν σουβλάκι στον βωμό και ψημένα προς τιμήν του Θεού. Ως συνήθως, σ' αυτού του είδους τις τελετές, οι θνητοί που συμμετείχαν, απήλαυναν κι αυτοί αυτό το κρέας, το οποίο κατανάλωναν μετά σε μια δημόσια γιορτή. Στα δεξιά του βωμού υπάρχει ένα δέν-

a public banquet. To the right of the altar, a tree is represented, probably the sacred laurel of Apollo. The same floral motif, in the form of bunches of laurel, appear next to some palmettes; a bucranium, above the right-hand side of the scene, reinforces this association. On the back of the vase the decoration is somewhat lost, although one can make out a scene of a Dionysian type dance: a maenad with a tympanum in her left hand is between two satyrs both of whom have thyrsi in their right hands.

τρο, πιθανώς η ιερή δάφνη του Απόλλωνα. Το ίδιο λουλουδιαστό μοτίβο, με τη μορφή μάτσου κλαδιών δάφνης, εμφανίζεται δίπλα σε κάτι ανθέμια. Ένα βουκράνιο πάνω από την δεξιά πλευρά της σκηνής, ενδυναμώνει αυτόν τον συσχετισμό. Στην πίσω όψη του αγγείου η διακόσμηση είναι φθαρμένη, αν και βλέπει κανείς μια διονυσιακή σκηνή χορού: μια μαινάδα με τύμπανο στο αριστερό χέρι τελικά εντοπίζεται ανάμεσα σε δύο σατύρους που κρατούν από ένα θύρσο στο δεξί χέρι.